

Osmanlı tarihçi ve yazarı Hüseyin Râcî Efendi Karînâbâdî'dir. *Târihçe-i Vak'û-i Zağra* (Zağra Müftüsünün Hâtıraları, İstanbul 1208) adını taşıyan ve bölge Türkleri'nin trajik son dönem tarihleri ve göçlerine dair gözlemleri ihtiva eden tanınmış eserini yazarı Râcî Efendi uzun yıllar Eski Zağra (Stara Zagora) müftülüğü yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 370; TK, TD, nr. 86, 561; Hoca Sâdeddin, *Tâcû't-tevârih*, İstanbul 1279, I, 85; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 330-331; F. Kunitz, *Donau-Bulgarien und der Balkan*, Leipzig 1877, III, 98-99; C. Jireček, *Das Fürstenthum Bulgarien*, Prag-Wien-Leipzig 1891, s. 515-516; B. T. Pregled, *God. 5. Knj.*, Sofia 1898, IV, 43-48 (Rakkas Sinan Bey Vakfiyesi'nin Bulgarca tercümesi); Z. Čankov, *Geografski Recnik na Bălgarija*, Sofia 1939, s. 194-195; M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân*, İstanbul 1957, s. 129-133; M. Vârbanova, *Patevoditel Burgas*, Sofia 1971; T. Sâbev, *Iz karnobatski Kraji*, Sofia 1972; Hans-Jürgen Kornrumpf, *Die Territorialverwaltung im Ostlichen Teil der Europäischen Türkei: 1864-1878*, Freiburg 1976, s. 289; G. Zanetov, "Edno pâtuvane ot Tsarigrad do Jaš v Moldova pres zimata na 1786 g.", *Periodičeski Spisanie*, XVI/5-6, Sofia 1905, s. 391-402; İsmail Eren, "Rucer Yosip Boškovič'in Hatıra Defteri", TD, XIII/17-18 (1963), s. 192-195; K. Veliki, "Izselvaneto ot Karnobat vâv Vlaško prez 1830 g.", *Izvestija na Instituta po Istorija*, XVI-XVII, Sofia 1966; A. Sirkorov, "Bani ot epohata na Turskoto Vladičestvo v Burgaski Kraji", *Izvestija Narodn Muzej Burgas*, II (1965), s. 130-132; M. Kiel, "The Vakıfnâme of rakkas Sinan Bey and the Ottoman Colonisation of Bulgarian Thrace", *Osm.Ar.*, sy. 1 (1980), s. 15-31; "Karnobat", *Entsiklopedija na Balgarija*, Sofia 1982, III, 357-359.

 MACHIEL KIEL

KARÎNE

(القربة)

Mecazda gerçek anlamın kastedilmesine engel olan ve bir sözden neyin kastedildiğini gösteren ipucu
(bk. MECAZ).

KARÎNE

(القربة)

Yargılamada iki farklı olay arasında akli çıkarsama yoluyla bağlantı kurularak elde edilen ve bilinmeyen bir durumun ispatına yarayan delil anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "bir şeyin yanında ve yakınında olmak, ona eşlik etmek, onunla bir arada bulunmak" anlamındaki karn kökünden türeyen karîne, "bu birliktelik se-

bebiyle bir başka şeye delâlet eden durum, maksada işaret eden ipucu, alâmet, emâre" mânasına gelir. Kelimenin diğer ilim dallarındaki kullanımıyla dil ve belâgat, mantık ve fıkıhta kazandığı terim mânaları da bu sözlük anlamına dayanır. Karînenin hükme delâleti, bilinen bir durumdan hareketle bilinmeyen bir durum hakkında fikir yürütme şeklinde olduğundan dil ve belâgatla mantık ilimlerini yakından ilgilendirir. Arap dilinde karîne, lafızla anlam arasında ilişki kurulurken zihni lafzın gerçek anlamından vazgeçirip mecazi anlama yöneltlen durumun adı olup lafzın içinde yer alan bir unsur olduğunda lafzî, lafız haricinden geldiğinde akli, mânevî, hâli karîneden söz edilir (bk. MECAZ; mantıkta karîne için bk. Tehânevî, II, 1228; Ferîd Cebr, s. 608-609).

İslâm hukukunda karîne, yargılama hukukunun yardımcı ispat vasıtalarından biri olarak terim anlamı kazanmış olmakla birlikte meseleci bir metotta telif edilmiş klasik fıkıh kitaplarında karînenin terim olarak açık bir tanımına rastlanmaz. Verilen örneklerde karînenin, özellikle sözlükteki veya dil ve belâgattaki anlamı çerçevesinde emâre ve alâmet kelimeleriyle eş anlamlı olarak kullanıldığı ve bununla da bilinmeyen duruma delâlet eden bilinen emârelerin, teknik tabiriyle kanunî emârelerin kastedildiği söylenebilir. İbn Âbidîn karîneyi "duruma katıyet kazandıran şey" (*Reddû'l-muhtâr*, V, 354), *Mecelle* "yakın derecesine ulaşan emâre" (md. 1741) şeklinde açıklarken yargılamada ispat vasıtası olabilen kati karîneyi kastederler. Çağdaş İslâm hukukçularından Mustafa Ahmed ez-Zerkâ'nın "gizli bir durumla bir arada bulunup ona delâlet eden her açık emâre" şeklinde tanımladığı karîne (*el-Medhal*, II, 918), sözlük anlamıyla olan bağlantısı da kurularak "yargılamada iki farklı olay arasında akli çıkarsama yoluyla bağlantı veya sebebiyet ilişkisi kurularak elde edilen ve bilinmeyen bir durumun ispatına yarayan delil" şeklinde tanımlanabilir.

Karîne gibi akli ve mantikî çıkarıma dayanmakla birlikte maddî unsuru bulunmayan firâset gizli durumları bilmeye, karîne ise duyu organlarıyla algılanan açık durumları bilmeye ilişkindir. Bunun için de karîneye nisbetle firâsetin ispat gücü daha zayıftır. Nesep tesbitinde Hanefîler'in aksine fakihlerin çoğunluğunun yardımcı bir delil niteliğinde gördüğü kıyâfe, kişilerin fizikî yapı ve özelliklerinden hareketle nesebe ilişkin bazı yargılara vardığı için karînenin özel bir çeşidi sayı-

lır. Alâmet, emâre ve delâletten her biri karînenin maddî unsurunu teşkil eder ve karînenin bir kademesi sayılabılırsa de karînenin ispat gücü ve karînede yapılan zihni istidlâl bunlara nisbetle daha fazladır.

Klasik dönem fakihlerinin çoğunluğu yargılamada ispat vasıtalarına etkin bir rol verip onları belli sayı ve türle sınırlandırmaktan yanadır. Bunun için de beyyine terimine dar bir anlam verirler. Yargılamada objektiflik ve kanunlîliği sağlama-sı, zan ve tahmine dayalı hüküm vermeyi önlemesi yönüyle olumlu karşılanan bu usulün aynı zamanda hâkimin takdir hakkını kısıtladığı ve kati delilin bulunmadığı durumlarda yardımcı delillerle ispat yolunu zorlaştırdığı da açıktır. Bu sebeple bir grup fakih, ispat vasıtalarını takdirde hâkime daha aktif bir rol vererek ispata elverişli her delilin kullanılabilmesi ve bu usulün adaletin gerçekleşmesi açısından daha yararlı olacağı tezini benimsemiş, bunun için de beyyine kapsamına diğer bazı delillerin yanı sıra kati karîneye de dahil etmiştir (bk. İSBAT). Esasen adaleti gerçekleştirebilmek için karînelerin hükme delâlet gücü oranınca ispat vasıtası sayılmasına da, ispat vasıtaları arasındaki hiyerarşinin gözetilmesine ve zayıf karînelere dayanarak hüküm verilmekten kaçınmaya da eşit derecede ihtiyaç vardır. Fakihlerin karînenin ispat hukukundaki delil değeri konusunda farklı görüşlerde olmaları bu dengeyi kurmada gösterilen yaklaşım farklılığından kaynaklanır. Öte yandan kati delil ve beyyine kapsamına karîneyi dahil etmeyen fakihlerin çoğunluğunun, karînelerin yargılamada ispat vasıtası olarak kullanılması konusunda lehte veya aleyhte genel bir hüküm vermekten de kaçındığı, böylece karînenin her bir olayda o olayın şartları içinde ele alınmasını uygun gördüğü anlaşılmaktadır.

Karîne ve emârelere dayanarak hüküm vermenin cevazı akli ve örfî olduğu kadar nakli delillere de dayanır. Kur'an'da Hz. Yûsuf kıssası anlatılırken kardeşlerinin Yûsuf'u kurdun yediği iddiasıyla getirdiği kanlı gömleğin parçalanmamış olmasını gören Hz. Ya'kûb'un bu iddiaya inanmadığına işaret edilir (Yûsuf 12/18). Aynı kıssanın devamında Hz. Yûsuf'un Azîz'in karısının iftirasına mâruz kalması ve gömleğinin arkadan yırtılmış olmasının onun suçsuzluğunun delili sayılması anlatılır (Yûsuf 12/25-28). Resûl-i Ekrem "Çocuk yatağa aittir" diyerek doğan çocuğun nesebinin aksi ispat edilmediği sü-

rece meşrû bir ilişki içinde annesiyle ya-
tağı paylaşan erkeğe ait olduğunu ifade
etmiş (Buhârî, “Büyü”, 3; “Huşûmât”, 6;
Müslim, “Rađâ”, 36), evlenmemiş kızın
sükûmünü evliliğe rizâ alâmeti saymış
(Buhârî, “Hiyel”, 11; “Nikâh”, 41; Müslim,
“Nikâh”, 64-67), Bedir Gazvesi’nde sahâ-
beden iki kardeşten her birinin Ebû Ce-
hil’i kendisinin öldürdüğü iddiasını da kı-
lıç üzerindeki kan lekesinden hareketle
sonuca bağlamıştır (Müslim, “Cihâd”, 42).
Sünnette, buluntu mal üzerinde mülki-
yet iddia eden kimseler çıktığında o malî
tarif ve tavsif edebilmenin iddianın ispa-
tı için delil sayılması (Müslim, “Luğa”,
6), Hz. Süleyman’ın bir çocuk üzerindeki
annelik iddiasında annelik şefkatinden
hareketle hüküm vermesinin aktarılması
(Nesâî, “Âdâbü’l-kuđât”, 14-15), bazı
sahâbilerin ağız kokusu ve kusma gibi ka-
rînelere hareketle sarhoşluk suçunu
sabit görmeleri, evli olmayan kadının ha-
milleliğinin zinanın delili sayılması da ka-
rînelerin yeri geldiğinde ispat vasıtası iş-
levine sahip olduğunu gösterir (İbn Kay-
yim el-Cevziyye, s. 11-13). Yargılama hu-
kukuna dair yazılan eserler, hem bu ör-
nekleri hem de dönemlerine kadarki fikhî
birikimi ve uygulamaları esas alıp han-
gi durumlarda karîne ve emârelere da-
yanılarak hüküm verilebileceğini mese-
lecî bir metotla örneklendirmeye çalışır.
Meselâ İbn Ferhûn karîneye müsteniden
hüküm verilebilir elli, Alâeddin et-Trab-
lusî yirmi dört fer’î mesele zikreder. An-
cak konu örf ve âdete, içinde bulunulan
şartlara ve teknolojik imkânlarla göre de-
ğişime açık olduğundan zikredilenler sı-
nırlandırıcı / tüketici değil örnek kabili-
nden meselelerdir.

Diğer alanlarda karînelerin her türlü-
sünden belli ölçüde istidlâller yapmak
mümkünse de karînenin yargılamada ispa-
ta elverişli olabilmesi için hükme delâ-
letinin açık, kesin veya kesine yakın ol-
ması aranır. Çünkü ziyâdlik ve evlilik gibi
fiilî durumun, suçsuzluk ve borçsuzluğun
asıl olması ilkesinin (berâet-i asliyye) esa-
sen mevcut durumu koruyan bir karîne
olarak var olduğu düşünülürse bunun ak-
sine bir hakkın sübûtuna, bir cezanın in-
fazına karar verecek olan yargıcın daha
kuvvetli bir delile dayanması, ispatta kul-
lanılan karînenin kati olması şartı aranır.
Literatürde karînenin delâlet gücü itibari-
yle kati, zannî ve zayıf şeklinde üçlü tak-
simi de onun ispat vasıtası olarak kulla-
nılabilirlik ölçütünü vermeye yöneliktir
(Burhâneddin İbn Ferhûn, II, 101).

Kati karîne, *Mecelle*’nin ifadesiyle ya-
kın derecesine ulaşan emâre olup (md.

1741) müstakil bir delil olarak kabul edilir
ve hükmün dayanağı olabilir. Klasik kay-
naklarda evli olmayan bir kadının hamile
kalmasının zinaya, ağızdaki kokunun içki
içildiğine, çalınan malın bir kimsenin ya-
nında çıkması hırsızlığa, bir kimsenin,
içinde yeni öldürülmüş bir ceset bulu-
nan evden elinde kanlı bir bıçakla çıkma-
sı cinayet suçuna delâlet eden kati karî-
ne örnekleri olarak verilir. Bu durumların
kati karîne olması aksinin ispat edileme-
yeceği anlamına gelmeyip aksine bir de-
lil bulunmadığında bunlara dayanılarak
hüküm verilebileceği anlamını taşır. Ka-
rînelerin ikinci grubunu oluşturan ve kati
olmamakla birlikte galip zan bildiren, İbn
Ferhûn’un ifadesiyle kuvvetli ve zayıf ara-
sında orta grubu teşkil eden (*Tebşiratü’l-
hükkâm*, II, 101), bazan da “zâhir, zâhi-
rû’l-hâl” olarak adlandırılan karînelere ise
hükmün tek başına dayanağı olmayıp
eşitlik durumunda veya aksine bir delil
bulunmadığında tercih sebebi ve yardımcı
bir delil olarak devreye girer. Ziyâdlik
karînesi, karı-koca arasında ev eşyasının
mülkiyetinde ihtilâf olduğunda örfün de-
lâleti, hayat tecrübesinden doğan ve belli
ölçüde hükme delâleti kabul edilen karî-
neler böyledir. Üçüncü grupta zayıf karî-
neler yer alır ve bununla da ispat gücü
taşımayıp hükme delâleti şek derecesin-
den de aşağıda kalanlar kastedilir. Bu
gruptaki karînelerin yargı kararlarında
göz önüne alınmayacağı açıktır.

Karînenin delil kuvveti örf, takip edi-
len akıl yürütmeye, hatta her bir olayın
kendine mahsus şartlarına, hukuk ve ce-
za davasının türüne göre değişebilir ol-
duğundan karînelere ilgili olarak yapıla-
cak kuvvetli, kati, zayıf gibi tasnifler ve
nitelendirmeler yargılama hukuku açısin-
dan sınırlı bir anlam taşır. Hatta fakihleri
ve fikh mezheplerini karîneye ispatı câiz
görüp görmeme açısından gruplandırarak
genel yargılarda bulunmak da kolay
değildir. Meselâ kısas ve hadlerde ispat
konusunda titiz davranan ve karînenin
katiyet ifade etmesini sınırlı örneklerle
bağlamaya çalışan fakihlerin ta’zîr suçla-
rında ve hukuk davalarında, klasik tabiri-
yle muâmelâtta daha rahat davrandıkları,
bunun için de karînelerin ispat gü-
cünün bu alanlarda daha yüksek olduğu
görülür (Zühaylî, s. 527-541). Bu bilindiği
için de klasik kaynaklarda karînenin ispa-
ta elverişliliğini belirleyici tasnif ve tanı-
tımlarda ayrıntıya inilmeyip daha çok ör-
nekler üzerinde durulduğu ve hâkime bu
konuda yol göstermekle yetinildiği görü-
lür. Böyle bir yaklaşım, bu konuda hâki-
me takdir yetkisi vermenin kaçınılmazlı-

ğından da kaynaklanıyor olmalıdır. Bu se-
beple klasik literatürde karînelerin hük-
me delâletlerinin değerlendirilmesi hâki-
min firâsetinin ve takdir hakkını kullan-
masının, hatta kadıllık mesleğinde dirâ-
yetin göstergesi olarak sunulur ve meş-
hur kadıların meslekî kariyerleri anlatılırken
karînelere değerlendirerek gerçeği ortaya
çıkaran ince zekâ ürünü uygulamalarına yer
verilir.

BİBLİYOGRAFYA :

- et-Ta’rifât, “karîne” md.; Tehânevî, *Keşşâf*,
II, 1228; *Türk Hukuk Lügati*, Ankara 1944, s.
192; Ferid Cebr v.dğr. *Mevsû’atü muştalahâti
‘ilmi’l-manâlik ‘inde’l-‘Arab*, Beyrut 1996, s.
608-609; Buhârî, “Büyü”, 3, “Huşûmât”, 6,
“Hiyel”, 11, “Nikâh”, 41; Müslim, “Rađâ”, 36,
“Nikâh”, 64-67, “Cihâd”, 42, “Luğa”, 6; Nesâî,
“Âdâbü’l-kuđât”, 14-15; İbn Kayyim el-Cev-
ziyye, *et-Turukû’l-hükmîyye*, Beyrut, ts. (Dâ-
rû’l-fikr), s. 4-58, 248-249; Zerkeşi, *el-Mensûr
fi’l-kavâ’id* (nşr. Teysir Fâik Ahmed Mahmûd),
Küveyt 1402/1982, III, 59-61; Burhâneddin İbn
Ferhûn, *Tebşiratü’l-hükkâm*, Kahire 1301, II,
93-103; Alâeddin et-Trablusî, *Mu’inû’l-hükkâm*,
Kahire 1393/1973, s. 166-168; İbn Âbi-
dîn, *Reddû’l-muhtâr* (Kahire), V, 354; *Mecelle*,
md. 1741; Ali Haydar, *Dürrü’l-hükkâm*, İstan-
bul 1330, IV, 558-561; Mustafa Ahmed ez-Zer-
kâ, *el-Medhalû’l-fikhiyyü’l-‘âm*, Beyrut 1387/
1968, II, 845, 895, 917-928; M. Mustafa ez-
Zühaylî, *Vesâ’ilü’l-‘isbât fi’ş-şer’ati’l-İslâmîyye*,
Dimaşk 1402/1982, s. 488-562; Muhammed b.
Ma’cûz, *Vesâ’ilü’l-‘isbât fi’l-fikhi’l-İslâmî*,
Dârülbeyzâ 1404/1984, s. 375-411; Ahmed İbrâhim Bey,
Turukû’l-‘isbâti’ş-şer’iyye, Kahire 1405/1985, s. 439-462;
Mahmûd M. Hâşim, *el-Kazâ’ ve nizâmü’l-‘isbât fi’l-fikhi’l-İslâmî
ve’l-enzîmeti’l-va’iyye*, Riyad 1408/1988, s. 311-319; Ahmed Fethî Behnesî,
el-Mevsû’atü’l-cinâ’iyye fi’l-fikhi’l-İslâmî, Bey-
rut 1412/1991, III, 188-199; M. Ahmed Dav
et-Terhûnî, *Hücciyetü’l-‘arâ’in fi’l-‘isbâti’l-
cinâ’î*, Bingazi 1993; Fahrettin Atar, *İslâm
Adliye Teşkilâtı*, Ankara 1999, s. 212-213; Celal
Erbay, *İslâm Ceza Muhakemesi Hukukunda
İspat Vasıtaları*, İstanbul 1999, s. 218-228; W.
B. Hallaq, “Notes on the Term Qarîna in Islamic
Legal Discourse”, *JAOS*, CVIII/3 (1988), s. 475-
480; Davut Yaylalı, “İslâm Hukukunda Karîne”,
İslâmî Araştırmalar, II/6, Ankara 1988, s. 54-
60; “Karîne”, *Mu.F*, XXXIII, 157-160.

DAVUT YAYLALI

KÂRİNİLER

(آل قارنیه)

I. Hüsrev Enûşîrvân devrinden
(531-579)

840 yılına kadar

Taberistan’ın dağlık bölgesinde
hüküm süren mahallî bir hânedan.

Karîniler’in (Karînver), Sâsânî Hüküm-
darı I. Kavâz (Kubad) döneminin (488-531)
güçlü siması Sührâ’nın oğlu Karîn’in to-
runları oldukları ve İran’ın efsane kahra-